

KEDVES GYULA

Tehetség és tapasztalat

Görgei Artúr és Aulich Lajos együttműködése 1848–1849-ben

Rendhagyó, bár a katonaelet forgandóságában azért előforduló jelenet játszódott le 1848. november végén a forradalmi Magyarország legfontosabb seregtestének pozsonyi főhadiszállásán. Egy olyan ezredes jelentkezett alakulatával szolgálatételre, akinek több szolgálati éve volt, mint parancsnokának életévé. Az idősödő törzstiszt, Aulich Lajos akkor már harminchat éve katonáskodott, míg az alig négy hete tábornokká előléptetett Görgei Artúr még csak a 31. életévébe lépett. Aulich már akkor őrnagy és zászlóaljparancsnok volt, amikor parancsnoka első csapatbiztosítói beosztásába lépett a Nádor-huszárok szakaszbiztosnokaként. Míg az előbbi 1200 főnyi alakulatot vezényelt 1844-ben, a másik alig 40 huszárt. Egy ilyen szereposztásból ritkán alakul ki harmonikus kapcsolat két ember között: ebből mégis ez következett.

A két tiszt alig kilenc hónapra korlátozódó kapcsolata az egymás kölcsönös tiszteletén alapuló sikeres együttműködés története, ami nem volt általános a szabadságharc alatt, sőt kifejezetten ritkaságszámba ment a gyorsan változó események hullámverésében egymás mellé rendelt '48-as honvéd tábornokaink esetében. Ebben minden bizonnyal fontos szerepet játszott Aulich Lajosnak minden kortársa által egyöntetűen elismert és csodált nyugodt, sztoikus természete, amelynek köszönhetően ő volt az egyetlen komolyabb beosztást betöltő katonai vezető, aki a szabadságharc során egyik tábornoktársával sem került ellentétbe. Ez különösen a Henryk Dembiński és Perczel Mór nevéhez kötődő afférok fényében elismerésre méltó, de pályája során Görgei Artúr is komolyan összejördült jó néhány tisztársával, mely konfliktusok a későbbiekben kibékíthetetlen ellentétekké váltak.¹

Aulich és Görgei kapcsolata négy szakaszra bontható, s ezek, ha a közösen elért sikerek tekintetében nem is, de a kölcsönös tisztelet és egymás megbecsülése terén mindvégig folyamatosan emelkedő tendenciát mutattak. Bizonyítja ezt az is, hogy Aulich – jó néhány mártírtársától eltérően – jottányit sem változtatott Görgeiről alkotott pozitív véleményén még az akasztófa árnyékában sem – legalábbis nem adott hangot ilyenek.

¹ Gondoljunk csak a két legsúlyosabbra, Perczel Mórral majd Henryk Dembińskivel való összeütközéseire, de a két fölérendelt főparancsnokkal, Móga János és Vetter Antal altábornagyokkal is hadilábon állt. Különös módon amíg a szinte minden mellé rendelt parancsnokkal együttműködni képtelen Perczel az alárendelt tábornokokkal és hadosztály- vagy dandárparancsnokokkal jól kijött, addig Görgei az alárendelt tábornokokkal, hadtestparancsnokokkal is jó nagyokat koccant. Közismert a Guyon Richárddal és Nagysándor Józseffel való ellentéte, de az általa korábban kifejezetten kedvelt Asbóth Lajosból is sikerült életre szóló haragot kiváltania, ahogy Kmety György vitriolos írásai is komoly sérelemről árulkodnak (bár ez utóbbi már sokkal inkább az emigrációs politika alapállásából, mintsem higgadt szabadságharcos értékelésből eredeztethető).

Kapcsolatuk első időszaka a megismerkedése 1848 decemberétől. Hamar kialakult közöttük a kölcsönös bizalom, s az a téli hadjárat legendás felvidéki visszavonulása során mélyült el.

A második korszakot jellemezhetjük úgy is, mint a beosztott tábornokság idejét 1849. február közepétől március végéig, ezen idő alatt Görgei egy fölé kinevezett főparancsnok, Aulich pedig többnyire Görgei alárendeltségében tevékenykedett.

A legsikeresebb időszakot a vezértárs fogalommal írhatjuk le talán a leghitelesebben, ami a dicsőséges tavaszi hadjárat idejét öleli fel április–május folyamán.

Kapcsolatuk legrövidebb periódusa Aulich hadügyminiszterségének négy hetére korlátozódott 1849 nyarán, s a távolból segíteni akaró bajtárs megnevezéssel jellemezhető leginkább.

Az egymás iránt érzett tisztelet a közösen megvívott harcok során s az elérendő cél közossége révén fokozatosan barátsággá mélyült, ami érdekes módon fordított arányban állt fizikai közelségükkel. Ez utóbbi tekintetben a vizsgált időszak három, nagyjából azonos időtartamú részt ölel fel. Az első, bő három hónapos időszakot Aulich Görgei közvetlen alárendeltségében töltötte, napi kapcsolatban álltak, s ez nem csak a jelentésekre korlátozódott. Csupán december második felében szakadtak el hosszabb időre egymástól, amikor Görgei hadtestének a Dunántúlon visszavonuló zömét vezényelte, Aulich pedig a Duna bal partján, Komáromon keresztül visszahúzódó csapatok között hozta a főváros térségébe tartalékként szolgáló dandárát. A második, mintegy két és fél hónapos időszak Aulich hadtestparancsnoki tevékenységét jelenti, helyesebben annak március derekától május 22-ig tartó részét, amikor már kikerült Görgei közvetlen alárendeltségéből. A napi kapcsolat megszűnt közöttük olyannyira, hogy március 14. és 30., illetve április 10. – május 5. között (tehát a kérdéses időszak nagyobbik felében) tartósan távol voltak egymástól, s csak írásban érintkeztek. Az utolsó, szűk három hónapos időszak döntő részét egymástól távol töltötték, amiben meghatározó szerepet játszott, hogy Aulich május 22. és július 14. között gyakorlatilag szolgálaton kívül gyógykezelte magát. Eközben egyszer találkoztak, 1849. június 30-án Komáromban. Ezt követően Aulich négyhetes hadügyminisztersége alatt csupán augusztus 9-én találkoztak, s mindössze öt napra, hiszen Görgeit 14-én elszakították tábornoktársaitól az orosz fogságban, és Nagyváradra szállították.

Harmonikus viszonyuk tehát nem függött attól, hogy egymás közelében vagy egymástól távol tevékenykedtek. Mindazonáltal kapcsolatuk meghatározó, legérdekesebb két időszaka a megismerkedésük ideje, illetve a tavaszi hadjárat első fele, amikor Görgei megbizonyosodhatott arról, hogy Aulichban önálló feladatok sikeres megoldására képes vezértársra talált. Tanulmányunkban ezek bemutatására koncentrálnak.

Bizalmas bajtársiasság kialakítása – a nehézségek közepette

A két ember összecsiszolódása különösebb probléma nélkül, viszonylag gyorsan ment, ami nem volt magától értetődő, és nem csak a bevezetőben jelzett szokatlan helyzet miatt, ami egy céltudatos, sikeres karriert építő katonatisztet zavarhat, és az esetek döntő többségében ellenérzést, esetleg dacos ellenszegülést is eredményez. Görgei és Aulich két külön világból érkezett. Az ifjú fővezér a forradalmi Magyarország teremtménye, személy szerint Kossuth Lajos embere volt. Arra választották ki, hogy a polgári alkotmány fegyveres védelmére alkalmas hadsereget kovácsoljon össze és vezessen győzelemre. Aulich a régi világ katonája, sőt a bukott rendszer egyik legfontosabb támaszának tekintett katonatiszti „kaszt”-hoz tartozott, s ennek tagjait gyanakodva méregették a forradalom hívei: Vajon híven fogják-e szolgálni az új rendszert, nem fogják-e elárulni a magyar ügyet? A közvélemény ekkor még

természetesen nem tudta, hogy a két tisztnben szinte csak egyetlen dolog a közös: az új Magyarországot jelentő áprilisi törvények, a polgári alkotmány tisztelete és annak védelmére való készség. Szinte minden másban különböztek: társadalmi helyzetükben, ebből fakadóan életpálya indulásukban, de még a katonasághoz való viszonyukban és a gyakorlati életcéljukban is.

Származása alapján sokkal inkább Aulich lehetett volna a forradalmi hadsereg reménye, hiszen polgári család fiaként látta meg a napvilágot. Anyja révén pozsonyi német kereskedő polgár felmenői voltak, apja pedig egy Sziléziából Pozsonyba települt mészáros mester, aki a jövedelmezőbb kereskedelembe fektetve kis vagyonkáját rövidesen fogadót bérelt, s ennek nyomán a 19. század első évtizedében a német többségű és kulturájú város tehető polgárává vált. Vagyont szerző kortársai többségétől eltérően nem folyamodott nemességért, s az általa működtetett háromemeletes Kék Csuka vendéglő a pozsonyi polgárság legkedveltebb mulatóhelyeként tágas tánctermmével és zenekarával a kialakuló polgári életérzés és kultúra igazi központjává vált. Gyermekei ebben a közegben nőttek fel, a rendi Magyarországon túlmutató gondolatokat szívva magukba.² Görgei Artúr nemesi származású volt, mégpedig az egyik legősibb és nemesi létére büszke felvidéki nemzetség tagja. Ő maga erre nem volt büszke, s a társadalmi változás igénye – éppen családjának gőgös elzárkózása polgári származású anyja miatt – nagyon is erőteljesen áthatotta. Teljes mértékben helyeselte a Magyarország polgári átalakítását napirendre tűző forradalmi programot, amelynek sikerre vitele érdekében fegyvert is ragadott. A nemesi létformával és gondolkodással is szakított, amit hű barátja így fogalmazott meg: „Most már nevetségesnek látszott előtte a nemesi büszkeség – koldus voltával büszkélkedett, és nagy keserűség töltötte el a gazdagság iránt.”³

Az elszegényedett nemesi családból származó Görgei kényszerből lett katona, taníttatására más mód nem kínálkozott. De megismerkedve a császári-királyi hadsereg katonatisztszejének életmódjával és szellemiségével – bár képzése és tanulmányai során a legkiválóbbak között volt mindvégig – az első adandó alkalommal kilépett a hadseregből. Aulich ellenben kedvtelésből lett katona. Családjának anyagi helyzete lehetővé tette, hogy magániskolában tanuljon, s itt katonai alapismereteket is oktattak. A fiatal emberek többségében mindig is meglévő kalandvágy, a napóleoni háborúk katona-romantikája (az állami-katonai propaganda) 1812-ben a császári-királyi hadseregbe vonzotta. Katonai előképzetségének köszönhetően már tizenkilenc évesen első tiszti rendfokozatába lépett, s több hadjáratban is részt vett. További elméleti képzést azonban már nem kapott, így az Görgeiét 1848 nyarán meg sem közelítette. Gyakorlati tapasztalatai azonban annál bővebben akadtak, s e tekintetben a honvédseregben legfeljebb a két lengyel származású tábornok, Józef Bem és Dembiński múlta felül. Aulich, ha nem is azonosult a császári-királyi hadseregben uralkodó, a tisztikar kasztjelleget kidomborító, az uralkodó iránti hűség mindenen felettségét hirdető gondolkodásmóddal, annak szellemiségét elfogadta, s életformájává vált a katonáskodás. Mindvégig ugyanabban az alakulatban, a pozsonyi törzskari székhellyel rendelkező 2. (Sándor) soryalozegredben szolgált, így lassan az ezred vált a családjává. Különös, hogy bár

² Aulich családi indíttatásáról érdekes, eddig ismeretlen részleteket ad közre a Pozsonyi Kifli online kulturális magazin két írása is *Aulich Lajos – Egy pozsonyi az aradi tizenháromból*, illetve *Hová tűnt a Váralja?* címmel www.pozsonyikifli.sok.hu/ (letöltés: 2018. június 20.) Aulich különben annak az öt honvédtábornoknak az egyike volt, akik a szabadságharc hadseregében szolgáló negyvenegy tábornok közül polgári származásúak voltak és maradtak.

³ Leiningen-Westerburg Károly naplója. In: Katona Tamás (szerk.): *Az aradi vértanúk*. Budapest, 1983. 1. köt. 163.

alakulata a magyar ezredek többségétől eltérően néhány év kivételével végig kiegészítő kerületében állomásozott (így gyakorlatilag évtizedeken át Pozsonyban élhetett katonaként is), a családi vállalkozásban, illetve a vagyon kezelésében nem vett részt. Csak valószínűsíthetjük, hogy szülei halála után a leánytestvérek családjai folytatták a vállalkozást, s vagyonzását valamiféle életjáradékkal váltották ki, mert 1849-es hadbíróági tárgyalásán Aulich vagyontalannak vallotta magát.⁴ Aulich tehát nem kenyérkereseti forrásként, hanem életpályaként tekintett a katonáskodásra, valószínűleg örömet lelte a katona életmódban, ezáltal jó szakemberré vált, hiszen polgári származása ellenére az átlagosnál gyorsabban haladt előre a rendfokozatokban. 1844-ben lett törzstiszt és zászlóaljparancsnok, ahol már megmutathatta különleges parancsnoki képességeit. 1848 tavaszán, a magyar forradalom győzelmét jelentő áprilisi törvények szentesítése után már úgy léptették elő alezredessé, hogy ezredparancsnoki feladatok ellátására is alkalmasnak látták előljárói. A kérdés az volt, hogy nem mindennapi katonai gyakorlati tapasztalatait, az átlagot meghaladó parancsnoki képességeit a forradalom szolgálatába állítja-e, vagy hasonló korú és beosztású tisztársaihoz hasonlóan kivonja magát a küszöbönálló harcból, esetleg a császári zászlók alatt szembefordul nemzetével.

Ezen a ponton érdemes számot vetni ezzel a katonatiszti réteggel, mert így lehet igazán értékelni Aulich honvédseregbeli szolgálatvállalását. Nála magasabb rangú császári-királyi aktív hivatásos tiszt csak kettő harcolta végig a szabadságharcot, Mészáros Lázár és Kiss Ernő. Azonos rendfokozatban további kettő, Török Ignác és Vetter Antal. Aulich értékét tovább növelte, hogy az övét megközelítő, hadjáratokhoz is kötődő harci tapasztalata csupán Mészáros Lázárnak volt, gyalogsági parancsnoki gyakorlattal pedig egyedül Vetter rendelkezett a 37. (Mihály) sorgyalogezred egyik zászlóaljparancsnokaként. Görgei hadtesténél a felsoroltak egyike sem fordult meg, s a frissen kinevezett fővezér Aulich képességeihez fűzött várakozását az a tény is magyarázza, hogy az aggasztó parancsnokihiány kezelésére az ősz folyamán kinevezett ezredek, alezredek jó része már november folyamán, de legkésőbb a főváros január elején bekövetkezett feladásáig elhagyta a szolgálatot.⁵ Az Aulich előtt kinevezett kilenc honvéd ezredesből négy kivált a szolgálatból januárig, három pedig tábornok lett. Aulich október 24-i ezredesi előléptetése után decemberig nyolc ezredest neveztek ki, közülük három lépett ki, négy pedig tábornok lett. Ezredesként tehát csak négyen maradtak a honvédsereg szolgálatában.⁶ Összegezve tehát a négy császári-királyi és a ti-

⁴ Aulich Lajos kihallgatási jegyzőkönyve 1849. augusztus 26. *Az aradi vértanúk*, 2. köt. 161–164.

⁵ A hadsereg vezető parancsnokállományának szolgálatból való kilépése gyakorlatilag teljesen új vezetőállomány kinevezését igényelte. Az 1848 októberében a magyar haderőben szolgáló 15 tábornok és 24 ezredes döntő része császári-királyi rendfokozatában töltötte be vezető beosztását, akik egyetlen kivétellel elhagyják majd a honvédsereget. Részletezve: a 6 cs. k. altábornagy mindegyike, utoljára Blagovich Imre Péterváradon 1849. január 5. körül; a 7 cs. k. vezérőrnagyból egyedül Mészáros Lázár hadügyminiszter maradt meg a honvédsereg szolgálatában; a 2 honvéd tábornok közül Kiss Ernő maradt; a 14 cs. k. ezredes mindegyike kilépett, utoljára Binder Tivadar 1849. január 5-én Pesten; a 10 honvédezredesből öten maradtak szolgálatban, valamennyien tábornokok lettek, Schweidel József még a hónap végén, Vetter Antal és Répásy Mihály novemberben, Vécsey Károly gróf decemberben, Aulich februárban. Összességében a 39 katonai vezetőből csupán 7 maradt a honvédseregben! (Schweidel ráadásul betegsége miatt december 14-től öt hónapon át szolgálatképtelen volt.)

⁶ Még kiábrándítóbb a kép, ha azt is figyelembe vesszük, hogy a honvédsereget elhagyók közül négyen egyenesen átálltak az országra törő ellenséghez (saját nézőpontjuk szerint visszatértek a császári zászló alá). Így tett Gombos László és Nádosy Sándor hadügyminisztériumi osztályfőnök (Gombos ideiglenesen államtitkár is), gróf Esterházy Sándor tábornok, hadtestparancsnok és Lá-

zennegy honvéd ezredesből az első négy mindegyike és hat honvéd ezredes hagyta el a magyar ügyet január elejéig, három további pedig márciusban tette ezt, vagy kért békealkalmazást. Hárman harcolták végig a szabadságharcot, s közülük Aulich volt a legképzettebb, a legnagyobb tekintéllyel rendelkező egykori császári-királyi hadseregbeli törzstiszt. Ha Görgei hadtestének az ezredeseit vesszük sorra decemberben, megállapíthatjuk, hogy a hét ezredesből a téli hadjárat végére csupán kettő maradt csapatvezénylői beosztásban, Aulich mellett Guyon Richárd. Ezek után teljesen érthető, ha Görgei Aulichban látta leghasználhatóbb támaszát, és hadteste második emberének tekintette felvidéki hadjárata során.⁷

Ez azonban nem volt egyszerű, mert Aulichot általános bizalmatlanság fogadta, amikor a magyar főszereghöz érkezett alakulatával. Pedig legjobb tudása szerint végezte feladatait, s a kezdet jól is indult.

Görgei még csak honvéd századosként járt el a miniszterelnök által rábízott hadfelszerelési ügyekben, amikor Aulich már zászlóaljának rohamát vezette a szenttamási szerb sáncok ellen, majd hadoszlopparancsnokként önálló feladatot ellátva kapott dicséretet előljáróitól 1848 őszén.⁸ Előléptetésére mégis viszonylag sokáig kellett várnia, s ezt aligha magyarázhatjuk azzal, hogy a kormány elsősorban a dunántúli hadműveletekre figyelve az ott magukat kitüntetőket jutalmazta előbb. Az első honvédtábornokokat ugyanis éppen a Délvidéken harcoló csapatoknál nevezték ki Kiss Ernő és Bakonyi Sándor báró személyében. Az utóbbi ráadásul Aulich közvetlen parancsnoka volt a Sándor-gyalogsnagnál, így nemcsak természetes, de egyenesen szükségszerű lett volna Aulich ezredesi előléptetése, már csak azért is, mert Bakonyi dandárparancsnoki teendői következtében augusztustól gyakorlatilag Aulich látta el az ezredparancsnoki feladatokat. Talán éppen ez az ideiglenes ezredparancsnokság okozhatta, hogy Aulichot megelőzően mintegy két héttel került sor féltucatnyi őrnagy ezredesi előléptetésére, s az alezredesnek türelmesen várnia kellett, hogy elüljön egy ezredéhez kötődő politikai vihar.

Az ügy a Délvidékre vezényelt császári-királyi csapatokkal szembeni általános bizalmatlansággal indult, amely Perczel Mór interpellációi nyomán már a magyar országgyűlésben is komoly vitákat eredményezett. A 19. és 34. sorgyalozrezdek Délvidékre vezényelt zászlóaljainál valóban izgatás kezdődött a kormány ellen, amit a helyszínre érkező Mészáros Lázár hadügyminiszter vizsgált ki, „és a bűnöst mellőzte”, vagyis elbocsájtotta a szolgálatból.⁹ Szeptember 10-én a Sándor-gyalogsnagnál történt olyan atrocitás, ami a Bácskába küldött teljhatalmú királyi biztos tudomására jutva országos botrányra dagadt. Az ezred tisztikarából többen ittas fővel egy sátorban mulatozva letépték a nemzeti zászlót, az egyik tiszt állítólag még meg is taposta a zászlót, de ezt a vizsgálat nem tudta bebizonyítani. Beöthy Ödön mindenestre óriási felháborodással magától a miniszterelnöktől követelte a bűnösök szigorú felelősségre vonását, amihez a tisztségében való megmaradását is kötötte, mivel véleménye szerint csak példastatuálással lehet a kormány iránti tiszteletre szorítani a

zár Zsigmond a 1. (Császár) huszárezred parancsnoka. Mindegyikük cs. k. tábornokként fejezi majd be pályafutását.

⁷ A számvetéshez szükséges adatok részleteire lásd: Bona Gábor: *Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban*. Negyedik, bővített kiadás. Miskolc, 2015. Aulich mellett csupán két cs. k. alezredes vállalt szolgálatot a honvédseregben, Vetter Antal és Török Ignác, mindketten még Aulich előtt nyertek honvéd tábornoki rangot.

⁸ Mészáros Lázár erről szóló jelentését közli: *Gróf Batthyány Lajos miniszterelnöki, hadügyi és nemzetőri iratai*. Kiadja Urbán Aladár. 1-2. köt. Budapest, 1999. 1543.

⁹ Az erről szóló jelentést közli: *Gróf Batthyány Lajos miniszterelnöki, hadügyi és nemzetőri iratai*, 1158. Ez még nem érintette a 2. (Sándor) sorgyalozrezdet, Mészáros elégedetten jelezte is jelentésében, hogy a „tót ezredek derekasan viselik magokat”.

császári-királyi alakulatokat, főként azok tisztikarát. A botrány az ezred tisztikarában is visszályt szült, mert Hauszer Károly főhadnagy anélkül, hogy „előbb a dolgot megvizsgálta légyen, legyalázza” az általa elkövetőnek vélt tisztársát. Az ezred tisztikarának nagyrészt nem magyarokból álló része elzárkózott a szókimondó – szepesi cipszer származású – főhadnagytól, aki ezért a veszekedés nyomán le akart mondani. Végül is az ekkor alakuló 14. honvéd zászlóaljba való, századosi előléptetéssel járó áthelyezésével simították el a visszályt.¹⁰ Aulich szerepét nem ismerjük az ügyben, de nyilvánvaló, hogy a politikai vezetés, de még inkább a bácskai hadműveletek fiaskójának okát a császári-királyi tisztikar megbízhatatlanságában kereső közvélemény valamilyen szinten felelősnek vélte őt a botrány kialakulásában. Pedig az ügyet kivizsgáló hadügyminiszter kifejezetten jó véleménnyel volt a szakértelméről és a hozzáállásáról. A miniszterelnökhöz írott szeptember 2-i helyzetelemzésében úgy vélte, hogy az alezredes „egész lelkesedéssel szolgál”, s a magyar katonai felső vezetés egyik ígéretes tagját látta benne. Október 17-én pedig maga Beöthy Ödön fő kormánybiztos javasolta ezredesi előléptetését ilyen indoklással: „egész táborunkba tisztább és jobb érzelmű törzstisztünk alig van”.¹¹

Aulich azonban nem kedvetlenedett el a személye körül kialakuló bizalmatlanságtól, fegyelmezett katonaként vette tudomásul a helyzetet. Annál is inkább, miután valóban nem tudott mit kezdeni az ezred tisztikarát egyre inkább jellemző megbízhatatlansággal. Szeptember végétől sorra állították fel az új honvéd zászlóaljakat, s ezek tisztigényét sem tudták kielégíteni megfelelő szakemberekkel, így a Sándor-gyalogoság ingadozó tisztjeit sem tudták lecserélni. Sőt, az új zászlóaljak tisztigényét többnyire a seregredekből fedezték, így az Aulich rendelkezésére álló tisztikar minősége egyre romlott, hiszen éppen a magyar ügyet magukénak érző tisztiek kerültek el belőle magasabb beosztásba.

Az újabb, még nagyobb botrány nem is váratott sokáig magára. Alig egy hónappal ezredesi kinevezése után Aulich parancsot kapott ezredének kivonására a Bácskából. Egyik zászlóalját az Erdély felszabadítására szerveződő hadtest erősítésére kellett küldenie, a másik kettőt pedig Görgei Lajta menti táborába kellett felvezetnie. Ennek megfelelően november 19-én érkezett Pestre 1200 katonájával, akiket részben az Üllői úton épült új laktanyában, részben fogadókban helyeztek el három napra. A kormány ugyanis 1200 újoncot rendelt az alakulat kiegészítésére a fővárosban és Komáromban összegyűjtött újoncokból.¹² A főváros népe nagy érdeklődéssel fogadta a harctérről érkezett katonákat, és izgatottan tárgyalta a tőlük hallott híreket. A lipótvárosi Három Koronához címzett fogadóban hallott beszélgetés nyomán egy túlbuzgó hazafi szabályosan feljelentette az ezred idegen, főleg „rác” tisztjeit, akik „tömérdek káromlásokat tesznek a magyarok ellen”, és úgy vélte Kossuthhoz – jellemző módon névtelenül – eljuttatott levelében, hogy Aulich „borzalomig schwarzgelb ember”. Az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke hitelt adott a levélben foglaltaknak, hiszen városszerte beszélték, hogy az alakulat tisztjei arról tanakodnak, összeegyeztethető-e a tisztí becületükkel s törvényes alapon áll-e a császári-királyi hadsereg-

¹⁰ Beöthy levele a miniszterelnökhöz, 1848. szeptember 12. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (a továbbiakban: MNL OL) H2 (Miniszterelnök, elnöki iratok) 1848:609, a következményekre vonatkozó adatok uo. 1848:637. Mindkét iratot közli: *Gróf Batthyány Lajos miniszterelnöki, hadügyi és nemzetőri iratai*, 1291–1292., 1466–1468.

¹¹ *Gróf Batthyány Lajos miniszterelnöki, hadügyi és nemzetőri iratai*, 1194–1197. Mészáros kedvező véleménye a későbbiekben is megmaradt. Beöthy javaslatára lásd: Hermann Róbert: *Kossuth hadserege, Kossuth fővezére*. Budapest 2007. 84.

¹² Kossuth Lajos *Összes Munkái* (a továbbiakban: KLÖM) 13-14. köt. *Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén* 1-2. köt. Sajtó alá rendezte Barta István. Budapest, 1952–1953. I. 191.

gel való elkerülhetetlen szembeszállásuk majd Görgei táborában. Súlyosította a helyzetet, hogy a feljelentőről kiderült, megbízható ember, aki a forradalom védelmére már szeptemberben önkénteseket toborzott Bécsben.¹³ Így hiába tisztázta Kossuth előtt Aulichot maga Beöthy, az ezredes személyét újra bizalmatlanság vette körül a politikai vezetés részéről. Írásbeli nyilatkozat megtételére szólították fel, hogy tisztjeivel „valjon akarnak-e a haza minden ellenségei ellen is ugyanazzal a vitézséggel harcolni, mint a rácok ellen”.

Aulich habitusa sem segítette elő politikailag kedvezőbb megítélését. A szerény, de büszke katonatiszt nem kereste befolyásos személyek támogatását, nem írogatott a kormányservezetkez külön jelentéseket, amelyekben kinyilvánította volna hűségét, s nem ajánlkozott fel Kossuthnak sem – mint tette azt még szeptember 13-án leendő parancsnoka, Görgei Artúr.¹⁴ Köszönő levelet sem írt előléptetéséért, mint a legtöbb magas beosztásba helyezett tiszttárs, miután úgy vélte, csak a szokványos dolog történt, vagyis a megüresült ezredparancsnoki helyet betöltötték a rangidős tiszttel – ráadásul meglehetősen vontatottan. Önérzetét ez bánthatta, különösen annak ismeretében, hogy ugyanazon a hadszíntéren az általa alapvető fontosságúnak tartott katonai fegyelem ellen vétő, ám huszárai hazaszökötésével a politikai vezetés kegyeltjévé vált Lenkey János kapitány egyetlen hét alatt három rendfokozatot ugorva ezredes lehetett, rangban őt is megelőzve. Kommentár nélkül tette tehát a dolgát, de ezt a politikai vezetés annak az előjeleként is értékelhette, hogy a császári-királyi alezredek, ezredek többségéhez hasonlóan ő is csak a kedvező alkalmat várja a kilépéshez. A helyzetet bonyolította, hogy a kért nyilatkozat elkészítésére sem volt már idő az ezred Győrbe indítása miatt, így annak megszerzése Lukács Sándor győri kormánybiztos feladata lett. Aulich készséggel állt a kormánybiztos rendelkezésére, s tisztikarát is arra biztatta, hogy „Magyarország minden ellenségei ellen, tehát Windisch-Grätz seregei ellen is mindig elszántan harcolni, s Magyarország kormánya parancsainak a leghívebben engedelmeskedni késznek nyilatkozzék”. A november 25-én elkészített nyilatkozatot végül a Győrbe érkező ezred harminckét tisztje írta alá.¹⁵ Ez minden bizonnyal a tisztikar többsége lehetett, habár nem tudjuk pontosan megállapítani annak létszámát. (Ez az előírás szerint rendszeresített tiszti beosztások alapján az ezredtörzs szaktisztjeit nem számítva negyvenhat fő lett volna, de bizonyos, hogy nem volt minden hely betöltve.) Ráadásul a tisztek egy része Győrtől távol látta el szolgálatát, így nem lehetett olyan nagy a nyilatkozat aláírásából magukat kivonók száma. Az egyéb tiszti listákkal és névsorokkal összevetve úgy tűnik, hét tiszt került ki valamilyen fufanggal az aláírást, ami Aulich sikeres rábeszélésére utal. Ezen tisztek egyike sem volt magyar, négyen ráadásul Magyarországon kívüli tartományokban születtek.¹⁶

¹³ A feljelentőnek Szeredy József személyében történő beazonosítására lásd: Hermann: *Kossuth hadserege, Kossuth fővezérei*, 84.; a feljelentő levélre KLÖM XIII. 552-553.

¹⁴ Görgei ebben a levelében ajánlotta fel, hogy Kossuth rendeletére bármikor, még a miniszterelnök által adott feladat mellőzésével is hajlandó a fővárosba menni, s az újdonsült őrnagy nyomatékul aláírása elé biggyesztette: „életre-halálra kész embere”. Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban: HL) 1848-49-es gyűjtemény 50/154. Teljes terjedelemben közreadta: Hermann Róbert (szerk.): *Kossuth Lajos és Görgei Artúr levelezése, 1848-1849*. Budapest, 2001. 46-47.

¹⁵ A nyilatkozatot közreadta: Hermann Róbert: *Győr város és megye hadtörténete 1848-49-ben*. Győr, 1998. 198-199.

¹⁶ Liebstöckl százados, Holiewetz, Waigel és August hadnagyok idegen tartományokból származtak, Masché főhadnagy és Hammerl hadnagy pozsonyi német, Henzel hadnagy bátaszéki sváb volt. Az összevetés forrásai: *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes*. Wien, 1848.; Bona Gábor: *Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban* 1-2. köt. Budapest, 2008.; Bona Gábor:

Az ezredparancsnok tehát igyekezett tisztikarának a magyar kormány iránti hűségét biztosítani, s ért is el részüküket. (Meg kell jegyeznünk ezzel kapcsolatban azt is, hogy 1848 őszén hasonló helyzetbe került több sereged, illetve a jóval magyarabb szellemű huszárezredek egyike, a 3. [Ferdinánd] huszárezred is, ahol szintén nagy számban szolgáltak nem magyar tiszték.) Aulich a kiképzésre és az újoncokkal feltöltött alakulatának összekovácsolására fordította a figyelmét, amit létfontosságúnak tartott a rövidesen elkezdődő hadműveletekre tekintettel. Görgei is ezt az utasítást adta számára, amikor november 22-én nyugtázta ezrede két zászlóaljának hadtestébe érkezését. Teljes bizalommal fordult az idősödő ezredes felé, amikor december 1-jén gyakorlatilag még ismeretlenül kényes feladattal bízta meg: a Győrön át hazainduló gömöri önkéntes zászlóalj lefegyverzésével. Ez olyan szakszerűséggel és tapintattal történt meg, ami még Lukács Sándor kormánybiztos elismerését is kiváltotta, aki azonban már korábban is biztosította Kossuthot az ezredes megbízhatóságáról: „Az ezredessel mindennap több ízben hivatalos érintkezésbe jövök, és ő mindig a legbecsületesebb és elhatározóbb magyar katonának mutatkozik.”¹⁷ Ugyanakkor az ezred tisztikarát továbbra is megbízhatatlannak tartotta, s úgy vélte, hogy „az ezredes derék férfiúnak mutatkozik, de a tisztekre s közvitézetre keményen felügyelek, egynehány tisztet aligha el nem utasítok Pestre”. Görgeit is figyelmeztette, akitől az alábbi választ kapta: „A Sándor-gyalogezred iránti figyelmeztetésért ezer köszönet, majd úgy teszek, mint a boldogabb Hofkriegsrat a nemzetiségekkel tette. Összekeverem őket a honvédekkel.” Ezt megelőzően a fővezér már döntött arról, hogy még a kiképzés befejezte előtt Pozsonyba vonja az alakulatot, amiről így tájékoztatta Kossuthot: „A Sándor-seregedről furcsákat beszélnek, hogy nem áttalánának átmenni az ellenséghez, ha volna rá alkalom. Aziránt tisztába kell jönnünk egymással, s ezért fölhoztam őket ide Pozsonyba.” Az erre vonatkozó parancsot december 2-án adta ki, s az ezred 7-én vonult be Pozsonyba, az Aulich által oly jól ismert Vizi kaszárnyába. Jó egy hét múlva itt került pont a megbízhatatlan tisztikar problémájára.¹⁸

Az ügyet Görgei oldotta meg, akinek december 16-i intézkedéséből világosan látszik, hogy nem Aulich tehetett tisztikarának megbízhatatlanságáról, sőt kifejezetten az ő érdeme, hogy addig is szolgálatban maradtak. Amikor ugyanis Pozsonyba érkezett a hír, hogy a honvédtábornokká előléptetett egykori ezredparancsnokuk, Bakonyi Sándor báró – a betegszabadság álarca mögé bújva – kivált a honvédsereg kötelékéből, az ezredben megállíthatatlan lavina indult el. Az idegen tiszték nem voltak hajlandók tovább szolgálni, s például átragadt a magyarországi születésű német és szláv anyanyelvű tisztársaik többségére is. Görgei a bomlás terjedésének megakadályozására Aulichhal egyetértésben szokatlanul s Kossuth rosszallását kiváltó döntést hozott. Felszólította az ezred tisztjeit, hogy ha „ügyünk iránt ellenszenvvel viseltetnek, mondják azt ki férfias nyíltsággal”, még ha aláírták is korábban a kormány iránti hűségnyilatkozatot. Ez esetben kéthavi fizetett szabadságot biztosít számukra a kormány által kijelölt helyen, majd lehetőséget tetszés szerinti eltávozásra. S ha ezt a lehetőséget majd a császári-királyi hadseregbe való visszatérésre kívánják fel-

Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban 1-3. köt. Budapest, 1998. vonatkozó életrajzai.

¹⁷ Lukács Sándor jelentése Kossuth Lajoshoz, 1848. november 27. MNL OL H2 Országos Honvédelmi Bizottmány iratai 1848:4032.

¹⁸ Görgei utasításai a 2. (Sándor) sorgegeezreddele kapcsolatosan Győrbe 1848. november 22., december 1., 2. és 7., továbbá Lukács Sándor intézkedése december 3. Az iratokat közre adta Hermann: *Győr város és megye hadtörténete 1848-49-ben*, 194., 208., 213., 209–210.; Görgei Kossuthhoz írott jelentése az ezred megbízhatatlanságáról MNL OL H2 OHB 1848:5197.

használni, még bizonyítványt is ad arról, hogy „fizikailag voltak meggátolva elébb átmehteni”. Kossuthnak adott magyarázata egyszerű, de határozott volt, s intézkedésének jóváhagyásához kötötte főparancsnoki állásában történő megmaradását: „Sokat ígértem ugyan, de legalább megszabadultam oly emberektől, kik hadseregem szellemére csak a legrosszabb befolyással lehettek [...] mert valamint a legjobb hadsereg semmire sem mehet egy oly ember vezénylete alatt, ki a hadsereg bizalmát nem bírja, úgy a legjobb hadvezér sem tehet semmit, ha seregében nem bízhatik.” A tisztek eltávolítása az utolsó pillanatban történt december 16-án, a császári főcsapat általános támadásának megindulása napján. Az ezred 42 fős tisztikarából 25 hagyta el a honvédsereget,¹⁹ közülük tízen korábban még aláírták a hűségnyilatkozatot, s ez kellően mutatja Aulich korábbi erőfeszítéseit. Ezt Görgei is értékelte, s az ezred tisztikarának megbízhatatlansága kapcsán többször is hangsúlyozta, hogy parancsnokok nagyszerű katona és kiváló hazafi. Elismerését azzal is kifejezésre juttatta, hogy dandárt bízott rá, s a császári támadás következtében gyakorlatilag „különálló seregnek” tekintette a Duna balparti csapatokat Lázár György vezérőrnagy „vagy annak jelen nem léteiben Aulich ezredes úr vezénylete alatt”.

A bizalom tehát kialakult a két tiszt között. Aulich részéről elősegítette ezt az, hogy Görgei átlátta a soreszredi tisztikar problémájának lényegét, s az okokat nem a parancsnok megbízhatatlanságában kereste.²⁰ Kapcsolatuk a téli hadjáratban tipikus parancsnok-beosztott viszony volt. Görgei elsősorban arról akart megbizonyosodni, hogy a kiképzésben, szervezésben, a mindennapi katonai gyakorlatban mesterien tevékenykedő ezredes használható-e csapatparancsnokként mintegy alvezéri szerepkörben. Később az került előtérbe, hogy az alvezér ne jelentsen veszélyt parancsnoka karrierjére nézve. Aulich mindkét kívánalomnak megfelelt, s ez lett kapcsolatuk erősödésének, bizalmasabbá válásának alapja. A csapatparancsnoki alkalmasság azért volt döntő tényező, mert Görgei hadtestének vezető állománya 1849. január elején gyakorlatilag kicserélődött. A fővárosok térségébe visszavonult hét dandár parancsnokából négy kivált a szolgálatból, egyet alkalmatlanság miatt kellett leváltani,²¹ a maradék kettőből (Aulich és Guyon) az átszervezés nyomán hadosztályparancsnok lett. Guyon magasabb parancsnoki képességeiben azonban Görgei nem bízott, amit erősített annak Kossuthtal kialakult bizalmas kapcsolata, így benne látta azt a terveire veszélyes alvezért, akit a kormány felléptethet ellene leváltásának szándékával. S ezt a lehetőséget a váci nyilatkozat politikai fogadtatását látva a tábornok nem tartotta elképzelhetőnek. Emiatt is számított Aulich használhatóságára, amiről januárban meg is bizonyosodhatott. Memoárját lapozgatva érezhető elégedett megnyugvása, ahogyan Aulich hadosztályára tekint még a Szalka hegygerinc alatti válságos helyzetben is. Jelzés értékű, ahogyan összehasonlítja Aulich tevékenységét Guyonéval az események – talán kissé eltúlzott, de a lényegét megragadó – tényszerű bemutatásával. Míg a hodrusbányai ütközet megrendítő, esetenként kiábrándító eseményeit oldalakon át ecseteli, Aulich turcseki győzelmét szinte magától értetődőnek véve elégedetten ennyivel summázza: „...oly erélyesen megghiúsította Götz vezérőrnagy dandárának és a szlovák szabadcsapatnak tervezett támadását,

¹⁹ Kímutatás a 2. (Sándor) sorjalogezred szolgálatot elhagyó tisztjeiről. Görgei Artúr Mészáros Lázár hadügyminiszterhez 1848. december 21-én kelt jelentésének melléklete. MNL OL H75. (Hadügyminisztérium, általános iratok) 1848: 12.789.

²⁰ Görgei jelentései a Sándor-gyalogság tisztikarának tett ajánlatáról és Aulich megbízásáról december 16-án *Kossuth Lajos és Görgei Artúr levelezése*, 188–191.; Kossuth jóváhagyó válasza december 21-én KLÖM XIII. 831.

²¹ A feldunai hadtest főváros térségébe érkező dandárainak vezénylő parancsnokai számára dátum nélkül 1849. január 2-ra kiadott diszpozíció HL 1848/49:8/101a.

hogy utána erről az oldalról nem is háborgattak többé minket; de annál komolyabb veszélyt fenyegetett dél felől.”²² Még fél évszázaddal a történetek után is fontosnak tartotta leszögezni, hogy az Aulich-hadosztály bekerítésből való kivonása a szkalkai bányaalagúton át leginkább a hadosztályparancsnok érdeme volt. Mert a legkedvezőtlenebb időjárás közepette végrehajtott akció sikeréhez „oly szilárd fegyelem kell, amilyenhez csak Aulich tudta hozzá szoktatni – az ő mindig humánus, de soha nem lankadó atyai szigorával – katonáit”.²³

A magyar főerőhöz történt visszacsatlakozása után Görgei már egyértelműen Aulichot tekintette legfontosabb hadosztályparancsnokának, és lojalitásáról is tökéletesen meggyőződhetett. Amikor a február 12-én kiadott új hadrendnek megfelelően a hadtestet betagolták a Dembiński alá rendelt csapatok közé, éppen Aulich hadosztálya kezdeményezte a kormányhoz intézendő tiltakozó memorandumot. Ezt Birsy József őrnagy, a hadtest karségéde a hadosztály tisztikara nevében írta meg, s csatlakozásra szólította fel a többi hadosztályt is. A Guyon hadosztályához eljutott példány fennmaradt a válasszal együtt, amelyből tudjuk, hogy innen nem kapott támogatást a kezdeményezés. (Állítólag ez csak Guyon s nem tisztikarának állásfoglalása volt.) Aulich maga nem vett részt a szervezkedésben, ahogy Luzsénszky Pál kormánybiztosnak kijelentette, „az ügyet szolgálja, nem a formákat” (más tudósításban a formák helyett embereket említettek).²⁴ Görgei ekkor terjesztette fel tábornoki kinevezésre, amit nem a későbbiekben szinte kötelezően megkívánt csatatéri győzelmekkel indokolt, hanem helyállásával, amellyel „a legveszélyesebb napokban is elég lélekjelenléttel bírt szorongatott szegény honához hű maradni”. Nyomatéku­l még megjegyezte, hogy „kétségkívül a magyar sereg egyik legjelesebb tagja”. Aulich tábornoki kinevezésének külön érdekessége, hogy bár alig ismerte, Dembiński is hasonló javaslatot tett. Ez ugyan elsősorban Klapka György ezredes ellen irányult, mert a fiatal hadvezért egyáltalán nem kedvelő lengyel altábornagy az I. hadtest élére szeretne volna állítani Aulichot. Javaslata azonban már oka­fogyott volt, mert február 25-i beküldésekor készen állt Aulich tábornoki diplomája, aminek kihirdetésére a kápolnai csatát követően került sor. Aulich maradt a VII. hadtestben továbbra is hadosztályparancsnokként, mintegy Görgei esetleges helyettesítésére. Itt kell megjegyezni, hogy előterjesztésével Görgei valószínűleg azt is meg kívánta akadályozni, hogy Kossuth Guyont helyezze mellé második tábornokként, amire annak branyiszközi diadala következtében reális esély volt.²⁵

Aulich nem szegődött egyszerű fegyverhordozóvá Görgei mellé, lojalitása a kormány irányában is egyre erősebbé vált. Komolyan gondolta, hogy „az ügyet szolgálja”. Mindez a március eleji tiszafüredi fővezérválság napjaiban is megmutatkozott, amelyben igyekezett a háttérben maradni, mert bár ő is erősen kritikus volt Dembińskivel szemben, de a katonai fegyelemre károsnak tartotta az ilyesféle rendbontást. Ettől kezdve Görgei már kevésbé a beosztottat, inkább a szövetséges társat látta Aulichban, aki a II. hadtest élére történt kine-

²² Görgey Artúr: *Életem és működésem*. Görgey István fordítását átdolgozta, a bevezetőt és a jegyzeteket írta Katona Tamás. Budapest, 1988. 1. köt. 303.; az említett összevetés leírásai uo. 293–295., 303., 305–310.

²³ Görgei levele Pszotka Ferenchez a szkalkai emléktábla felállítására kapcsán 1899-ben, közreadta: *Görgei Artúr válogatott írásai*. Válogatta és sajtó alá rendezte Hermann Róbert. Budapest, 2018. 492–493.

²⁴ Idézi: Steier Lajos: *Az 1849-iki trónfosztás előzményei és következményei*. Budapest, é. n. 80.

²⁵ Aulich tábornoki kinevezésének javaslata Görgeitől MNL OL H75. 1849:3582., erre Kossuth jóváhagyása 1849:3630. A tiltakozó memorandum keletkezésének körülményeit tisztázta Hermann: *Kossuth hadserege, Kossuth fővezérei*, 191–192.

vezése után is még hetekig a közvetlen alárendeltségében maradt.²⁶ Ekkor inkább a súlytalan támogató szerepben tevékenykedett az újdonsült tábornok, amit a gödöllői hadművelet megindulásával áprilisban már sokkal inkább a megbízható társ szerep váltott fel.

Vezértársakként a tavaszi hadjáratban – amikor minden jól ment

A honvédsereg támadása, a tavaszi hadjárat megindítása felettébb érdekes vezetési viszonyok között történt. Görgői ugyanis csak az országgyűlés döntésével kinevezett fővezér, Vetter Antal altábornagy betegségének idejére kapott ideiglenes főparancsnoki megbízást, így saját helyére, a VII. hadtest élére szánta Aulichot, amit annál is inkább megtehetett, mert a haditerv módosításával a II. hadtestet jelölték ki a hadművelet csatadöntő tartalékaul, így az egy darabig nélkülözhetette tábornokát. Ezt tükrözte a menettervek átalakítása is az egri haditanácsot követően. A II. hadtest a hadseregzőm Abasár–Visonta–Halmaj–Ugra–Ludas vonalra előnyomuló csapatai mögött a Tarna-vonal, a február 26–27-i csatamező északi felébe vonult, s március 31-én helyben maradt, hogy a Tiszán utolsónak átkelő I. hadtest is felzárkózhasson.²⁷ Az ezt követő napokban vették fel a hadtestek a déli átkaroló hadművelet végrehajtásához szükséges harcrendet, s Aulich elindulhatott a Hatvan térségébe nyomuló VII. hadtest parancsnokságának átvételére április 2-án. Estére egy győztes hadtest körébe érkezett, mert napközben az egyik hadosztályparancsnok, Gáspár András ezredes vezényletével a hadtest (Damjanich János egyik dandárának támogatásával) kiver-te Schlik altábornagy Hatvant megszállt csapatait. Aulich ugyan két napon át ellátta a VII. hadtest vezényletét, de azt április 4-én este a győzelmével tábornoki kinevezést kiérdemelt Gáspárnak adta át, s visszatért a Tóalmásra vonuló II. hadtest élére. Április 7-re tervezték a hadműveletet eldöntő csatát, amelyben meghatározó szerep várt rá, de arra már 6-án Isaszegnél sor került. Itt pedig kiderült Görgői számára, hogy Aulich a csatamezőn is megbízható társ, nemcsak fegyelmezett és jó határfokú parancsvégrehajtó, hanem kiváló helyzetfelismerő és jó taktikai érzékkel rendelkező vezéri képességei is vannak. Ezek nélkül ugyanis a kedvezőtlen irányba forduló csata alighanem vereséggel végződött volna, s Aulich előrelátó intézkedései pótolták a központi irányítás hiányosságait.

Görgői ezen a napon nem számított döntő csatára, s csapataitól távol, a főhadiszállásától is elszakadva Kókán tartózkodott Kossuthal. Az I. és III. hadtest ezalatt a déli órákban az Isaszegtől keletre húzódó Királyerdőből kiűzte Jellačić elővédét, a Rákos patakot elérve azonban az ellenséges főerőkre ütköző Zákó-dandár megzavarodva hátrálni kezdett. Klapka megállította hadtestét, hogy a menekülőket a harcképes zászlóaljok fedezete alatt rendezhesse. Eközben Damjanich harcba lépett az arcvonala északi szakaszán, így Klapka is visszatért a falu széléhez még érintetlen dandáraival. Damjanich nem fordított kellő figyelmet jobbszárnya biztosítására, mivel azt gondolta, a csatazajra Gáspár VII. hadteste is támadásba lendül majd. Ez azonban nem történt meg, mivel Gáspár nem kapott erre utasítást, s az aznapra előírtakat már teljesítette. Ebben az esetben ugyan elvárható lett volna az öntevékenység, a két napja kinevezett hadtestparancsnok azonban nem tudhatta, hogy a hadművelet döntő csatája ezen a napon zajlik, s nem akarta túl korán magára vonni az el-

²⁶ Aulich március 14-én indult el, hogy csatlakozzon a Cibakháza térségében összevont főerőkhöz, amivel a gyakorlatban kikerült Görgői közvetlen alárendeltségéből, bár elvileg még az ő csoportosításához számították. Ennek megfelelően Görgői folyamatosan kapta Aulich jelentéseit március 20-ig. Görgey István: *1848 és 1849-ből*. 1-3. köt. Budapest, 1885–1888. II. 39–44.; *Kossuth Lajos és Görgői Artúr levelezése*, 260–262.

²⁷ A diszpozíció részletezése: HL 1848/49:19/125.; Aulich VII. hadtest élén szerepeltetése: HL 1848/49:19/484.

lenséges erőket. A vele szembenálló Schlik altábornagy évtizedes rutinjával annál jobban átlátta a helyzetet, s erősebbik hadosztályát Liechtenstein altábornagy vezetésével Isaszegre küldte. Ennek a hadosztálynak a váratlan és nagy erejű támadása érte Damjanich jobbszárnyát, aki így kénytelen volt Klapkát segítő támadását leállítani, és a Wysocki-hadosztály részei felvették a harcot az erdőbe nyomuló császári-királyi erőkkel. Klapka hadteste ismételtén visszavonult, s arcvonalát a III. hadtest egyetlen dandára tartotta Kiss Pál ezredes vezetésével. A csata válságosra fordult a magyarok részéről. Az ágyúdörgés hallatára Aulich riadóztatta a II. hadtestet, és Dány előtt csatarendbe állította. Délután 3 órakerkezett meg hozzá Damjanich parancsörtisztje, kérvé a tábornokot az Isaszegre való vonulásra. Mivel a hadtesttel csak a főparancsnok rendelkezhetett, Aulich írásos utasítást kért, de az ágyúszó erősödésekre végül elindította hadtestét. Így csapatai már mozgásban voltak, amikor megérkezett Bayer József vezérkari főnök utasítása, s ennek köszönhetően még időben érkeztek a csataterre. A helyszínre érkező Görgey a Királyerdő szélén érte be a hadtestet, s a csatazajból megítélve a helyzetet, hallás után jelölte ki Aulich csapatainak helyét a harc vonalban, majd az I. hadtest rendezésére sietett.²⁸

A II. hadtest zöme a magyar harcvonal közepén Klapka visszahúzódása miatt keletkezett rést töltötte be, s megtámadta Jellačić előre nyomuló határőreit. Egyik megerősített dandára a jobbszárnyon egyre keservesebb küzdelmet folytató Leiningen-dandár támogatására sietett, s egyesült erővel lépésről lépésre szorították vissza az ellenséget. Mivel Klapka csapatai is újra megjelentek a balszárnyon, lassan sikerült tért nyerniük. Eközben a centrumban Görgei halogató harcot folytatott, várva Gáspár támadására, amely azonban elmaradt, így végül a kora esti órákban a II. hadtest néhány zászlóalja szuronyrohammal foglalta el az égő Isaszegret, s Jellačić csapatai megverve hátráltak Gödöllőre. Schlik katonái késő estig csatáztak a magyar jobbszárnyon, de Jellačić visszavonulása után nekik is el kellett hagyniuk a csatateret.

Az isaszegi csata mintegy 1000 fős veszteség árán jelentős magyar győzelemmel végződött. A siker záloga Damjanich kitartása, Aulich helyzetfelismerése és a honvédek ezreinek bátorsága volt. A hadjárat sorsát eldöntő győzelem, illetve a fővárosok visszafoglalása azonban elmaradt, ezért újabb hadműveletet dolgoztak ki, amely az addiginál jóval nagyobb szabású megkerülő manőverrel Komáromot célozta meg. Megvalósítása kockázatosabb volt a gödöllői hadműveletnél, miután a seregrészek több napi járőföldre szakadtak el egymástól, s válságos helyzetben nem segíthették egymást.

A hadművelet célja Komárom felmentése volt a császári ostrom alól, s a rendkívül fontos erődítmény biztosítása mellett a Dunántúlra való átkeléssel a császári-királyi főerők utánpótlási vonalainak elvágására, akár még bekerítésükre is lehetőség nyílt. Ha a császári-királyi hadvezetés felfigyel a hátát fenyegető veszélyre – s erre azért számítani lehetett –, akkor ugyan ki tudja vonni erőit a kelepcéből, de fel kell adnia a fővárost s a kedvező védelmi lehetőséget kínáló Duna-vonalat. A hadművelet tehát a lehető legkisebb áldozatokkal nagy és stratégiaileg fontos területeket szabadíthat fel, emellett a fővárost is megkímélheti az utcai harcok pusztításaitól. Az elérhető előnyök reményében a haditanács elfogadta a Bayer József tábornok által kidolgozott tervet, s azt Kossuth is támogatta. A legkockázatosabb feladatot, amely rendkívüli higgadtságot, kitűnő helyzetértékelő képességet, továbbá kombinatív készséget igényelt, Aulich kapta, aki ennek sikeres megoldásával katonai pályája csúcására jutva igazi hadvezérré vált.

²⁸ Görgei is teljes elismeréssel méltatta Aulich helyzetfelismerő képességét Isaszegnél. Görgey: *Életem és működésem*, I. 454–466. Már a kápolnai csata kapcsán megállapította, hogy „Aulich pedig a csatamezőn sokkal több tapasztalattal és érzékkel rendelkezett, mint én”. Uo. 369.

A kockázat valóban nagy volt, hiszen ha a Pest körzetében összevont császári–királyi fő-sereg felderíti a magyar csapatok megosztottságát, lehetősége nyílik arra, hogy szétverje az ott maradtakat, s egy gyors támadással elfoglalja a fedezetlenül maradt Debrecent, Nagyvár-
radot, vagyis a magyar hadműveleti bázist. Ezért volt lényeges, hogy az Aulich Lajos tábor-
nok vezényletével Pest előterében maradt erők a lehető leghosszabb ideig elhitessék a csá-
szári–királyi hadvezetéssel, hogy a magyar főerők Pest előtt állnak, s a döntő támadásra ké-
szülnek. A magyar haderő zömének ez alatt kellett végrehajtania a megkerülő manővert
Komárom felé. A haditerv alapján Aulich II. hadtestének április 8-án meg kellett kezdenie
előre nyomulását Pest felé Fót, majd Cinkota birtokbavételével. Balszárnán a 12. hadosz-
tálynak kellett Gyömrőre, majd Üllőre vonulnia Asbóth Lajos alezredes vezényletével.
Jobbszárnán Gáspár VII. hadtestének kellett Rákospalota Dunakeszi felé demonstrálnia,
elzárva a Vác felé vezető utat. Április 10-én ugyanis az I. és III. hadtesteknek Damjanich
vezényletével meg kellett támadniuk a Vácon lévő Ramberg-hadosztályt, s annak szétveré-
sével kellett szabad utat nyitniuk az északi irányú megkerülő hadmozdulat megtételéhez.
Vác felszabadítása után a VII. hadtest két hadosztályát is a megkerülést végző főerőkhöz
kellett csatolni, harmadik hadosztályának pedig Vác megszállásával az összeköttetést bizto-
sítania a két seregrész között.

A hadművelet sikere egyformán függött a megkerülő hadtestek gyorsaságától és bátor-
ságától, valamint a Pest alatt maradt seregrész kitartásától és ügyességétől. Az ellenség fo-
lyamatos nyugtalanításával tudta Aulich elérni azt, hogy csapatait a császári–királyi hadve-
zetés a magyar főseregnek higgye. A megtévesztő (látszat) támadásokat addig kellett foly-
tatni, amíg az ellenség csatarendbe nem fejlődött, s erejét szét nem bontakoztatta. A harcot
azonban nem volt szabad felvenni, s úgy kellett az eredeti állásokba visszavonulni, hogy a
csapatok üldözés esetén is helytálljanak, s valódi erejüknél többet mutassanak. Mindez a
honvédek fegyelmének és parancsnokaik figyelmének a legmagasabb fokú igénybevételét
kívánta meg, s a manőverek végrehajtása során nem volt szabad hibázni. Aulich csapatai
parancsnokuk kitűnő vezénylete alatt kiválóan oldották meg feladatukat. Sikerült elhitetni-
ük a jelentős túlerőben lévő ellenséggel, hogy vele egyenrangú csapatok állnak Pest előte-
rében. Windisch-Grätz csak a váci magyar győzelemről értesülve kezdte sejteni a honvédsereg
szándékát, de nagyobb részüket továbbra is Pest előtt kereste. Csupán a Jellačić által
19-én végrehajtott erőszakos felderítés eredményeként tudta az új osztrák hadvezetés hoz-
závetőlegesen megállapítani Aulich csapatainak elhelyezkedését, de erejét még mindig erő-
sen túlbecsülve 20 000 főre tette. Időközben fővezérváltásra került sor a császári haderő-
nél, s az új főparancsnok, Ludwig Welden tábornok mindenekelőtt tisztázni akarta a
magyar csapatok elhelyezkedését. Azt sejtette, hogy jelentős erők mozognak a Garam felé,
amelyek végső szándéka Komárom felmentése lesz, de erejüket nem tudta meghatározni.
Mindenesetre tartalék hadtestét a Garamhoz rendelte, hogy útját állják a magyar előnyo-
mulásnak Komárom felé, s elrendelte a fővárosban maradt két hadtest számára Aulich csa-
patainak megtámadását, hogy végre tiszta képet nyerjen az egyes magyar csoportosítások
létszámáról, erejéről. Intézkedéseivel azonban elkésett, a döntésre Nagysalló–Komárom
társágában került sor. Aulich tíz napon át vezette orránál fogva a császári–királyi hadveze-
tést, amikor a sajátjánál háromszor-négyszer nagyobb haderőt kötött helyhez, s ezzel Gör-
gei legmerészebb reményeit váltotta valóra.

Welden a császári–királyi csapatok nagysallói vereségéről értesülve döbbszent csak rá,
hogy a honvédsereg könnyen bekerítheti, ha továbbra is ragaszkodik a magyar főváros bir-
toklásához, ezért április 20-án döntött Pest kiürítéséről. Legfontosabb feladatának a csá-
szári haderő rendezését és újjászervezését tartotta, és Pozsony térségében kívánta kialakí-
tani szilárd védőállásait. Csapatait lépcsőzetesen vonta ki a főváros térségéből, amelynek

nyomán a magyar előőrsök április 24-én bevonultak Pestre. Aulich feladatát elvégezte, s belépett a szabadságharc azon legfeljebb féltucatnyi tábornokának társaságába, akik képesek voltak nagyobb kiterjedésű, önállóan végzett kombinatív hadművelet vezénnyelésére.²⁹

Görgei és Aulich együttműködése a tavaszi hadjáratban mintaszerű volt. A főparancsnok egyre nagyobb önállóságot biztosított jól bevált hadtestparancsnokának, aminek csúcspontja a Pest alatti két hét volt, amikor az gyakorlatilag teljesen önállóan vezényelt egy 12 000–16 000 főnyi csoportosítást csupán általánosan megszabott hadművelési irányelvek mellett. Görgei már március közepén, mintegy megelőlegezett bizalommal, vezértársként helyezte előtérbe Aulichot az ellentámadás tervezésénél, igaz, akkor éppen Vetter altábornaggyal szembeni fenntartásainak jegyében: „Damjanich, Aulich, Klapka közt meg énköztem ki volt mondva tisztán, hogy az alsó tábor Pestnek, a felső Komáromnak tart.” Különösen a Vetterrel szembeni kritikát bőven fejtegető levelében emelte ki Aulichot, míg Damjanichot – ismeretlenül – még fenntartásokkal kezelte: „...mert Klapka, Aulich s én legalább (Damjanichot még nem ismerem közelebről) nem vagyunk dicsvágyó, önző emberek. Mi hármunk közül senki sem vágyódik a fővezérség után.”³⁰

Budavár ostroma volt az utolsó közös tevékenységük, s egyre harmonikusabb együttműködésre alapozódó kapcsolatuk innen léphetett volna magasabb dimenzióba, a stratégiai szintű együttműködés területére. Terv is volt erre, de ez egyrésztől Aulich makacs és tartós betegsége, másrészt a Vág menti hadjárat sikertelensége miatt csak terv marad. A kormány határozata alapján május 21-én a Klapka által elkészített általános hadművelési terv a főserég megosztásával számolt: Az I., VII. és VIII. hadtestek Komárom térségében Klapka vezénylete alatt összpontosulva a Duna jobb partján működtek volna az osztrák határ felé, elsődlegesen szilárd védőállások kialakításával. A II. és III. hadtest Nyitra megyében elhelyezkedve Aulich vezényletével a Vág mentén vonult volna fel, egyelőre a Duna bal partját biztosítva, összeköttetést létesítve a Felvidék keleti részében elhelyezett határbiztosító csapatokkal. A hadi helyzet alakulásának függvényében ez az Aulich által irányított csoportosítás válhatott volna egy támadást kezdeményező fősereggé, miután csatlakozott hozzá a felállítandó tartalék hadtest és a Délvidékről vagy Erdélyből kihozható csapatok. Görgei fővezér-hadügyminiszterként koordinálta volna a hadműveleteket végző hadseregek tevékenységét. A terv azonban papíron maradt, és május végén a támadásra Görgei által kijelölt három magyar hadtest a budai gyógyfürdők kezelésére szoruló Aulich nélkül vonult fel működési helyére.³¹

A miniszter és a „fővezér” a bizalomvesztés nyarán

Görgei és Aulich kapcsolatának utolsó szakasza ígéretes lehetett volna, mert a politikai szintű együttműködés lehetőségét nyújtotta, de a közöttük lévő földrajzi távolság végül is ezt megghiúsította. Ebben az időszakban mindössze kétszer találkoztak. Először néhány órára Komáromban június 30-án, ahová Aulich az akaratát a fővezérré kényszerítő politikai hatalom küldötteként érkezett, meglehet akarata ellenére. Másodsor Aradon augusztus 9-én, amikor Aulich ugyan még hadügyminiszter, de már csak a zsákutcába került s hatalom

²⁹ Aulichnak a két hadműveletben betöltött markáns szerepére kitűnően rávilágít egy térképekkel, vázlatokkal gazdagon ellátott hadtörténeti-hadművelési elemzés. *A feldunai hadtest visszavonulásának és az 1849. évi tavaszi hadjáratnak története*. Budapest, 1925. 109–244.

³⁰ Görgey: *1848 és 1849-ből*, 44–46. A Vetter bíráló március 20-i levélre lásd: *Kossuth Lajos és Görgei Artúr levelezése*, 266–267.

³¹ A Klapka-féle hadművelési tervet közreadta: KLÖM XV. 366., magyar fordításban ismerteti Görgey: *1848 és 1849-ből*, II. 327–329.

nélküli politika képviselője volt. Mindazonáltal érdemes áttekinteni ezt az időszakot is, mert a két ember kapcsolatának alakulására erős hatást gyakorolt, s leginkább ez a válságos időszak mutatja egymás iránti megbecsülésük mélységét, ami ekkor sem engedte közöttük az ellentétek kialakulását. Pedig Aulich kényes helyzetbe került, hadügyminiszterként olyan politikát kellett képviselnie, ami tudottan ellenkezett Görgei elképzeléseivel. Közvetítő szerepet vállalva azonban megpróbálta az ellentéteket kiegyenlíteni, Kossuthot és Görgeit egymáshoz közelíteni a szó szoros, fizikai értelmében is.

Aulich 1849. május 22-én átadva a II. hadtest parancsnokságát Asbóth Lajos ezredesnek, egy bő hónapra minden hivatalos ténykedéstől visszavonult, s egészsége helyreállításán munkálkodott. Csak a kialakuló válsághelyzetben, a június 29-i haditanácsban jelent meg először, ami voltaképpen egy tábornokokkal kibővített minisztertanács volt Kossuth elnökletével. Ezen az általános hadművelési terv módosításáról, helyesebben a Görgei hadügyminiszter által képviselt s a megvalósítás kellős közepén járó addigi terv teljes elvetéséről döntöttek. Pedig nem volt a tábornokok között egy sem, aki pontos ismeretekkel rendelkezett volna a hadművelési területeken zajló tevékenységről. Négyen szolgálaton kívüliek voltak (mint Aulich), négyen békealkalmazásban álltak (Mészáros Lázár például a még csak papíron létező katonai nevelőintézetek főfelügyelője volt), csupán Kiss Ernő és Répásy Mihály látott el tényleges szolgálatot, de hadművelési kapcsolatok nélkül. Az utóbbi legalább a hadkiegészítés lehetőségeivel tisztában volt. Itt döntöttek arról, hogy a komáromi összpontosítás helyett Szeged térségében fogják összevonni az összes lehetséges erőt a lehető leggyorsabban. Az ötlet Dembińskitől származott, Aulich reagálását nem ismerjük, de gyaníthatóan nem fejtett ki véleményt. Sokkal megfontoltabb és felelősségteljesebb katona volt annál, hogy kellő információk nélkül sorsdöntő kérdésben állást foglaljon.³² Másnap viszont már főszerepet játszott a kormány döntésének érvényt szerezni Görgeihez indított delegáció tagjaként Csány László miniszter és Kiss Ernő altábornagy társaságában. A fővezér nehezen fogadta el a rendelkezést, de Csánynak végül sikerült meggyőznie. Így ígéretet tett csapatainak az új összpontosítási körzetbe történő levezetésére, de Aulichnak szeméretvetette „pár csípős megjegyzéssel” a károsnak tartott döntés meghozatalában való részvételét. Személyes hangvételű kritikával is illette a különben nagyra becsült bajtársát, miszerint nem gondolta volna, hogy egy tapasztalt katona „ily szökési tervbe bele tudott egyezni”.³³

A Pestre visszatérő Aulich véleményét Kossuth kikérte az összpontosítási terv újabb változatáról, de az elkövetkező két hétben gyanúsán mellőzte, ami arra enged következtetni, hogy Aulich nem lelkesedett Kossuth katonai vonatkozású elképzeléseiért. A Görgei elmozdítását közvetlenül követő időszakban így teljesen háttérben maradhatott, bár Horváth Mihály kultuszminiszter szerint neve szóba került a kormány előtt lehetséges fővezérként.³⁴ A főváros kiürítésekor mindenesetre követte a kormányt Szegedre.

Az újabb fővezérválság nyomán Görgei lemondott a hadügyminiszterségről, hogy megtarthassa a Komáromból levonuló hadsereg parancsnokságát. Kossuth először Damjanich Jánost kérte fel a hadügyminiszteri poszt betöltésére, de amikor megkapta a tartósan ágyhoz kötött tábornok elutasító válaszát, még aznap kinevezte Aulichot, ami arra mutat, hogy

³² A haditanácsban történeteket összefoglalja: Hermann: *Kossuth hadserege, Kossuth fővezérei*, 284–285.

³³ Ludvig János visszaemlékezése. In: Hermann Róbert (szerk.): *Szószék és csatatér. Politikusi visszaemlékezések és naplók 1848-49-ből*. Budapest, 2000. 403.

³⁴ Horváth Mihály: *Magyarország függetlenségi harczának története 1848 és 1849-ben*. 2. kiadás. Budapest, é. n. 3. köt. 212. A fővezérség felkínálását maga Aulich is említette szeptember 12-i kihallgatásán. *Az aradi vértanúk*, II. 206.

Szegeden már közvetlen kapcsolatban álltak.³⁵ Nyilvánvaló, hogy az egészségi állapota miatt harctéri szolgálatra még alkalmatlan Aulich a hadügyminiszterséget elsősorban azért vállalta el, hogy közvetítő szerepet töltsön be a politika és a hadsereg, konkrétan Kossuth és Görgei között. Erre utal az aradi perben tett vallomása is, ahol természetesen egyúttal csökkentve a miniszterség vállalásának a súlyát, de végül is a lényegre utalva így nyilatkozott: „...azért éreztem szükségét, hogy a hadügyminisztériumot átvegyem, hogy Görgey tábornoknak juttathassam a hadsereg-főparancsnokságot, abban a meggyőződésben, hogy ő az egész magyar hadsereg számára elérheti a megegyezést.”³⁶

Ebben a helyzetben jogosan merülhet fel a kérdés, hogy a szabadságharc utolsó egy hónapjában Kossuth vagy Görgei híveként, netán embereként tevékenykedett-e Aulich. Nem egyszerű a válasz, hiszen ezt már a kortársak is eltérően látták. Mészáros Lázár szerint Kossuth embere lett, s visszaemlékezésében úgy fogalmazott, hogy a kormányzó „oly kedve szerinti, azaz irányában oly hajlandó hadügyminiszterre többé nem fogna találni”. A minisztertárs Vukovics Sebő szerint viszont teljesen Görgei híve maradt, és Csány László mellett a minisztertanácsban fővezéri kinevezésének legfőbb támogatója volt, mert „a legjobb katonát látta” benne. A július 24-i minisztertanács valóban tárgyalt a fővezérség kérdéséről, s ennek során egyesek szerint Aulich indítványozta Görgei kinevezését. Azt tudjuk bizonyosan, hogy erőteljesen támogatta a végül elvetett javaslatot.³⁷

Aulich hadügyminiszteri tevékenységét elfogulatlanul vizsgálva és ritka megnyilatkozásait figyelembe véve bátran megkockáztathatjuk azt az állítást, hogy nem volt egyikőjük „embere” sem. Addig megnyilvánuló egyenes jellemének megfelelően tevékenységét egyik oldalról a bajtársiasság, a másiktól a messzemenő politikai lojalitás, leginkább pedig a hazaszereteten alapuló törhetetlen hűség határozta meg. Ennek bizonyítéka a június 22-én kiadott körrendelete a honvédsereg parancsnokságai számára, amely szinte ugyanazon gondolatmenetet követte, s legalább olyan hazafisággal, mint Görgei április 29-i komáromi kiáltványa a tavaszi hadjárat sikereinek tetőpontján. „Harcunk, amelyet Európa két elbizakodott hatalmassága ellen vezetünk, nem a nemzetiség, hanem a közsabadság harca az abszolutizmus ellen. Győzelmeink elődiadalai a világszabadságnak. Így van a nemzet kormányja lelkesülve, így van különösen meggyőződve a nemzet hadügyét vezénylő végrehajtó hatalom.” Hogyan is fogalmazta meg ugyanezt három hónappal korábban Görgei? „...mert ezen harc nem Magyarország és Ausztria közti harc egyedül, ez európai harc leend: a természet adta legszentebb népjog harca a bitor zsarnokság ellen. – S győzni fog a nép; győznie kell mindenütt!”³⁸

Aulich legfontosabb célkitűzésének a politikai és katonai vezetés közötti egyetértés megteremtését tartotta, s ennek nélkülözhetetlen előfeltétele volt egy Kossuth és Görgei közötti személyes találkozó. Ehhez képest különös, hogy a Görgeivel történt utolsó találkozójukat követően először július 23-án írt hozzá levelet. Száraz, tényszerű, hivatalos levél ez,

³⁵ A Damjanichcsal történt levélváltást és Aulich miniszteri megbízatását közli KLÖM XV. 701–704., 728.

³⁶ Aulich 1849. szeptember 12-i kihallgatási jegyzőkönyve, *Az aradi vértanúk*, II. 206.

³⁷ Aulich Kossuth-pártiságára lásd Mészáros Lázár: *Eszmék és jellemrajzok az 1848/9. forradalom eseményei- és szereplőiről*. Közrebocsátja Szokoly Viktor. Pest, 1871. 81.; Vukovics véleményére: *Vukovics Sebő visszaemlékezései 1849-re*. S. a. r. Katona Tamás. Budapest, 1982. 165–167.; a Görgei fővezérségére vonatkozó javaslatra: Hunfalvy Pál: *Napló 1848–1849*. Sajtó alá rendezte Urbán Aladár. Budapest, 1986. 300–301.

³⁸ Aulich körrendeletét a Szegedi Hírlap 1849. évf. 30. száma jelentette meg július 24-én; Görgei nyomtatványok formájában sokszorosított kiadványát közreadta: *Görgei Artúr válogatott írásai*, 90–91.

miként Görgei július 30-án kelt válasza is az. Miniszteri megbízatásáról is csak egy héttel később számolt be, igaz, ekkor kifejezetten bensőséges, baráti hangvételi levélben osztotta meg bizalmas gondolatait. A kormányzóelnök is fontosnak tartotta, hogy a Görgei bizalmát bíró hadügyminiszter is részt vegyen kettejük megbeszélésén, ezért mindkettőjük aláírásával küldték el a találkozó július 26. vagy 27-i időpontjára szóló javaslatot. 25-én Kossuth el is indult Aulich társaságában a Nagyikunokba Görgei elé, de az orosz főserg tiszafüredi átkelése meghiúsította a felmérhetetlen fontosságú találkozót.³⁹

Görgei augusztus 9-én érkezett meg csapatai élén Aradra, a tervezett politikai egyeztetés az akkori helyzetben már okafogyottá vált. Az ezt követő öt nap volt az utolsó együttléte Aulichhal, aki fenntartások nélkül támogatta. Ennek megfelelően ő volt az egyik miniszter, aki 11-én kezdeményezte a kormány és a kormányzó lemondását, hogy Görgei a teljhatalom birtokában próbáljon engedményeket elérni az oroszoknál. Még együtt érték meg ennek meghiúsulását a világosi Bohus-kastélyban.

A már hadifogoly honvédtábornokok útja az orosz táborban Rüdiger által adott kisjenői díszebéd után, 1849. augusztus 14-én vált el végleg egymástól.

GYULA KEDVES

Talent and experience – The cooperation between Artúr Görgei and Lajos Aulich in 1848/1849

The cooperation and relationship between generals Artúr Görgei and Lajos Aulich was almost unprecedented in the Hungarian military leadership during the Hungarian War of Independence of 1848-49. This is especially surprising since they were different in almost every way, such as their age, personal motivations, family background, social background, personality, and life goals. While the 30 years old Görgei, who did not only leave the military earlier but also rejected its way of thinking and behavioral norms, was made the country's most important military leader by the revolution in Autumn 1848, his 55 years old compatriot embraced the military lifestyle, and he was an officer of the Austrian army with rich practical knowledge and significant experience as a battlefield commander. Görgei was a scion of one of the oldest Hungarian noble families, even though he came from an impoverished branch, therefore he became a soldier out of necessity. Aulich was born into a wealthy bourgeois family, and he joined the military because he wanted to, choosing the career of the professional soldier. Görgei's progress was facilitated by the revolutionaries who considered him one of their own, while they were suspicious of Aulich, and they only gave him limited opportunities out of necessity due to the lack of trained military leaders.

Despite all of this they could learn to work together quickly because of their mutual respect based on the acknowledgment of each other's merits. Despite being his superior for the majority of their relationship, Görgei did not consider Aulich a mere subordinate, but a significantly more experienced peer. However, the 'elderly' soldier did not only subordinate himself to the younger soldier but also trusted his ability as a leader and gladly carried out his ideas he considered appropriate.

³⁹ Aulich július 23-i levele: HL 1848/49:39/203.; július 31-i levele HL 1848/49:41/128.; Kossuthal közösen írott levele HL 1848/49:39/229. Közreadta KLÖM XV. 768.

The first phase of their cooperation was the winter campaign when Aulich became the second most important commander of the army corps led by Görgei. It earned him a promotion to the rank of general as well, and this period from late February to early April also strengthened their respect for each other. The new general was still Görgei's primary aide, and he also didn't become his rival when he was no longer his direct subordinate. The spring campaign was the most successful period of their cooperation, this campaign yielded significant results. This period made Aulich a real military leader, on whom the main commander could rely to carry out tasks independently.

The last phase of their relationship took place during the direst times, but their mutual respect didn't fade, and by that time they have developed a bond of friendship as well. Aulich reached the top of the military hierarchy – he took over the position of Minister of War from his former superior, who was forced to resign –, but he remained Görgei's admirer while supporting him to the best of his abilities, and even served his efforts for Kossuth's rebellion with deep conviction. However, the rebellion's last Minister of War could not resolve the conflict between the two leaders. He became a martyr of Hungarian independence in Arad as Kossuth's general and Görgei's loyal friend.